

Maailmankansalaisen talousosaaminen

→ **Motto: Taloudenpito on taito tyydyttää rajattomia tarpeita rajallisessa maailmassa.**

Talousosaaminen perustuu

Kansalainen on kaikissa toimissaan ”homo economicus”, joka hoitaa talouttaan selviytyäkseen niukkojen resurssien asettamista rajoituksista. Yleissivistävän koulun tehtävä on antaa yhteiskuntaelämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmentaa Suomen ja Euroopan unionin kansalaisuuteen. Yhteiskuntaa ja taloutta koskeva osaaminen on käyttökelpoista myös koko maapallon ihmisyhteisössä, vaikka ”maailmankansalaisuutta” ei pidettäisikään varsinaisena tavoitteena.

Koulun yhteiskuntaopin opetuksen antaman taloudellisen tiedon tiedepohja, kansantaloustieteen teoria, muodostaa systeemin. Siksi sen tietoaines on taloudellisen ajattelun ydin, johon muu koulussa hankittu taloudellinen tieto kytkeytyy. **Talousosaaminen** edellyttää talouden peruskäsitteiden tuntemista. Talousosaamiseen tähtäävä opetus tarkastelee kansalaista kotitalouden, yrityksen ja kansantalouden toimijana hyödyke-, rahoitus- ja tuotannontekijämarkkinoilla sekä hänen suhdettaan julkiseen talouteen. Kansalainen on yleissivistävän koulun yhteiskuntaopin näkökulmasta arvovalintoja ja päätöksiä tekevä kuluttaja, työntekijä, yrittäjä, veronmaksaja ja yhteiskunnallinen vaikuttaja.

Maailmankansalaisuuden näkökulmasta perinteinen taloustieto on yhtä ajankohittaista kuin ennenkin. Kansantaloudellinen tieto on universaalia. Kansantaloutta voi kuvata kaikkialla maailmassa samalla käsitteistöllä, esimerkiksi markkinavoimien avulla. Taloudessa voi tarkastella bruttokansantuotteen kasvua, talouden sisäistä ja ulkoista tasapainoa sekä kansantalouden ohjailua talouspolitiikan avulla. Kuitenkin meneillään oleva globalisoituminen on tuonut mukanaan seikkoja, jotka pakottavat valmentamaan kansalaisia **globaaliin ajatteluun**, taloutta koskevan tiedon käyttämiseen uusien tilanteiden kohtaamisessa. Uuden ajattelun omaksuminen edellyttää avointa kiinnostusta talouden kansainvälisiin muutoksiin.

Globalisoituminen luo haasteita

Globalisoitumisen edetessä monet talouden ilmiöt ovat kasvaneet moninkertaisiksi. Kriisit leviävät nopeasti maapallolla. Muutos New Yorkin pörssissä näkyy melkein heti Lontoossa, Tokiossa ja Helsingissä. Reaaliaikaisuus perustuu tieto- ja viestintätekniikan kehitykseen, joka on mahdollistanut nopean arvopaperikaupan ja rahan nopean siirtymisen maasta toiseen. Tästä on ollut ilmeistä etua, mutta se on toisaalta lisännyt kansainvälistä epävakautta. Kriisit ovat muuttuneet aikaisempaa vaikeammin hallittaviksi.

Viime vuosikymmeninä kasvukeskukset ovat siirtyneet Tyynenmeren rannalle Aasiaan, jossa markkinat kasvavat ja tuotannontekijöitä on saatavissa halvemmalla kuin muualla. Tuotantoa on siirtynyt Euroopasta yhä enemmän esimerkiksi Kiinaan. Kyse on maailmanlaajuisesta ilmiöstä, jossa muodostuu kansantalouksien uusjako. Siinä menestyvät kansantaloudet kasvattavat etumatkaansa taantuviin tai paikallaan pysyviin talouksiin. Toisaalla uusjako tuo mukanaan kysyntää tuotannontekijöistä ja luo vaurautta. Toisaalla se ilmenee kasvun hidastumisena ja tuotannontekijöiden kysynnän heikkene-
misenä.

Protektionismin aikana valtiot pyrkivät suojelemaan omaa tuotantoaan tulleilla ja takaamaan oman kansantaloutensa myönteisen kehityksen. Toisen maailmansodan jälkeen tullirajoja haluttiin poistaa ja avata ovia vapaalle kilpailulle. Suomen kannalta kansantalouden kasvun avaimet ovat olleet viennin menestyksessä. Maan liityttyä Euroopan unioniin kasvun avaimet ovat unionin sisämarkkinoilla, jonne suuri osa Suomen ulkomaankaupasta suuntautuu. Euroopan unionissa pääoman, tavarain ja työn vapaa liikkuvuus on tuonut eurooppalaisia tuotteita kauppojen hyllyille, siirtänyt työpaikkoja ulkomaille, mutta pitänyt myös yllä jatkuvaa keskustelua kilpailukyvyntä parantamisesta. Globaalista näkökulmasta on kyse unionimaiden kilpailukyvyntä varmistamisesta suhteessa niiden pahimpiin haastajiin, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin.

Teollisuusmaiden ja kehittyvien maiden välillä on vallinnut perinteinen eriarvoisuus. Sitä on haluttu vähentää erilaisilla kehitysohjelmilla ja maailmankaupan uusjaolla. Tuotannon siirtyminen Aasian ja Afrikan maihin ei ole kuitenkaan aina tuonut paikallista vaurautta. Sen sijaan, että kansainvälisten suuryritysten tulo kehittyviin maihin olisi ruokkinut kohdemaiden laajaa taloudellista kasvua, se on johtanut resurssien imuroimiseen kehittyvistä maista palvelemaan teollisuusmaiden vaurastumista. Julkisuudessa puhuminen Aasian, Afrikan tai Latinalaisen Amerikan köyhyydestä hämmentää ihmisiä, jotka joutuvat itse kärsimään kotimaassaan paperitehtaiden sulkemisesta, rakennetyöttömyydestä ja taloudellisten taantumien seurauksista.

Kansainvälinen kilpailun ja taloudellisen kasvun jatkuminen ovat muuttuneet ihmisyyhteisön kannalta ongelmallisiksi. Kuinka kauan kasvu on maapallolla mahdollinen? Mitä yhteiskunnallisia seurauksia tuotannontekijöistä ja markkinoista kilpaileminen aiheuttaa eri puolilla maailmaa? Vaikka tarkastellut ilmiöt ovat globaaleja, talouspolitiikan keinot ovat yleensä yksittäisen valtion ja sen keskuspankin tai Euroopassa unionin ja sen keskuspankin keinoja. Globaalin ajattelun tekee vaikeaksi se, että ilmiöt täyttävät koko maailman, mutta ihmisen näkökulma niihin on paikallinen.

Mitä taitoja nuori kansalainen tarvitsee?

Taloustietoa ja sen käsitteitä on tärkeä opettaa, mutta usein opiskelija pitää tietosisältöä omassa laatikossaan ja kokemuksia maailman menosta toisessa ilman, että käsitteitä pystytään käyttämään oman elämän jäsentämiseen tai vastaavasti omia kokemuksia liittämään käsitteisiin. Pedagogisesti vaativin asia ei ole taloudellisen *tiedon* jakaminen, vaan *sillan* rakentaminen opiskelijan maailman ja globaalin maailman välille.

Opiskelija kohtaa maailmanlaajuiset taluskysymykset omassa elämässään. Siksi avain globalisoitumiseen on löydettävä arjesta, kuten esimerkiksi kulutustottumuksista ja omasta koulupäivästä. Koulu voi opettaa näkemään asioita, jotka antavat selityksiä arkielämän muuttumiselle ja tekevät sen paremmin hallittavaksi. Seuraavassa esitellään tarkastelutapoja, jotka helpottavat globalisoitumisen ymmärtämistä. Ne on muokattu kysymyksen muotoon.

Mitkä asiat elämässäni liittyvät globalisoitumiseen? Tähän löytyy aineistoa vaikkapa kuluttajan valinnoista lähikaupassa. Suomen ja Euroopan unionin kansalaisen globaaleihin taitoihin kuuluu taito lukea oman arkielämänsä ja ympäristönsä viestejä ja tulkitella niiden yhteyksiä talouden kansainvälisiin ilmiöihin.

Miten talouden kansainväliset muutokset vaikuttavat omaan elämään? Aineistoa voivat olla uutiset euron vahvistumisesta tai heikkenemisestä suhteessa Yhdysvaltojen dollariin tai Euroopan keskuspankin ohjauksen nostamisesta tai laskeumisesta. Kansainvälisen talouden ilmiöt on kyettävä kohtaamaan ja pystyttävä myös ennakoimaan jonkin verran niiden vaikutuksia omassa elämässä.

Miten minun pitäisi toimia globaalien muutosten keskellä? Nuoren kansalaisen on syytä pohtia, millaisten arvojen pohjalta hän kehittää omia taloustottumuksiaan. Globalisoituminen merkitsee esimerkiksi maailman raaka-ainevarojen tehokäyttöä, mutta myös metsien häviämistä ja ilmastonmuutoksen etenemistä. On siis kyettävä soveltamaan tietoa ja arvioimaan, pystyykö tiedon muuttamaan omaksi vastuulliseksi toiminnaksi.

Miten ratkaisun niukkuuden ongelman? Aineelliset ja aineettomat resurssit ovat aina tarpeita niukemmat. Niukkuus vaivaa kotitalouksia, yrityksiä, kuntia ja valtioita, itse asiassa koko ihmiskuntaa. Niukkuuteen on vain yksi lääke: rationaalinen taloudenpito, jolla käytettävissä olevat resurssit ja ihmisen tarpeet voidaan sovittaa yhteen. Keskeisin oivallus on se, että yksittäisen ihmisen ja koko ihmiskunnan taloudellisen ajattelun perusongelma on sama: taito ratkaista niukkuuden ongelma, kun tarpeet ovat rajattomat ja maailma rajallinen.

Mitä eettisiä periaatteita minun on syytä noudattaa taloudenpidossa? Kuluttajalla on vastuu tekemistään valinnoista, työntekijällä työstään, yrittäjällä tuotteistaan, asiakkaistaan ja työntekijöistään sekä kaikilla vastuu yhteiskunnasta, jonka jäsenenä he elävät. Globaali vastuu on perusteltavissa maailman rajallisuudella ja sillä, että eri puolilla maailmaa tehdyt taloudelliset valinnat vaikuttavat suureen määrään ihmisiä. Kansalaisen taitoihin kuuluu taito arvioida ratkaisujen seurauksia myös eettisestä näkökulmasta. Vaikka sanotaan, että rahalla ei ole moraalia, on tarpeen, että yleissivistävän koulun taloustiedon opetuksella sellainen on.

Yhteenveto: maailmankansalaisen talousosaamisen osatekijät

Tiedot

- tuntee kansantalouden peruskäsitteet ja osaa käyttää niitä talouden ilmiöiden kuvaamiseen
- osaa hankkia talouselämää koskevaa ajankohtaista tietoa
- ymmärtää taloudellisen ajattelun merkityksen kansainvälisten ongelmien ratkaisemisessa

Taidot

- hoitaa omaa talouttaan vastuullisesti ja eettisesti
- tunnistaa globalisoitumisen vaikutuksia omassa elämässään
- osaa arvioida kansainvälisten taloustapahtumien seurauksia
- soveltaa taloudellista ajattelua joustavasti arkielämän ongelmien ratkaisemiseen
- arvot ja asenteet
- asennoituu taloudenpitoon vastuullisesti ja eettisesti
- punnitsee taloudenpidon vaihtoehtoja arvovalintoina

Kyky toimia

- kykenee tekemään harkittuja taluspäätöksiä
- kykenee pitämään omaa taloutta ja toimimaan mm. kuluttajana, työntekijänä ja veronmaksajana